

Vojter Kitti (SZTE): A *konid'i* 'elmenni' és *tujs'a* 'megjönni' igék perspektivizációja a nganaszanban

Előadásom célja a nganaszan *konid'i* 'elmenni' és *tujs'a* 'megjönni' igék jelentésének és használatának meghatározása kognitív nyelvészeti keretben korpuszadatok elemzésével. Az említett igék a mozgásigék lexikológiai csoportjába tartoznak (Wagner-Nagy 2019: 495–496), amely az utóbbi időben vált átfogó kutatás tárgyává ebben a nyelvben (Vojter 2024). A *konid'i* és a *tujs'a* egymáshoz való viszonyáról még nem született részletesebb leírás, ellentétben más nyelvekkel (l. Wälchli – Cysouw 2012).

Wilkins és Hill szerint (1995: 209–210) a 'megy' és 'jön' jelentésű igékkel kapcsolatban fennáll az a feltételezés, hogy az általuk kifejezett 'a beszélővel ellentétes irányba mozog' és 'a beszélő irányába mozog' deiktikus oppozíció egy nyelvi univerzálé. A *konid'i* és a *tujs'a* igéket is ennek a mintának megfelelően elemeztem korábban (Vojter 2024: 18–19). Az igék deiktikus jelentésének meghatározása során azonban nemcsak a beszélő térbeli helyzete a mérvadó, ugyanis a perspektíva, amelynek kontextusában a mozgásemény kifejezésre kerülhet, nem minden esetben egyenlő a beszélő nézőpontjával (Sanders – Sporeen 1997: 85). Az említett feltételezéssel ellentétben az egyes nyelvek, amennyiben rendelkeznek ezekkel a lexikai elemekkel, eltérhetnek egymástól a tekintetben, hogy az érintett igék deiktikus központja hova és kihez mozdítható a térben (Wilkins és Hill 1995: 212). A perspektíva gyakran átkerülhet más entitás nézőpontjába, ilyen esetben pedig egy 'jön' jelentésű ige előfordulása nem a beszélő felé történő mozgást fog kifejezni.

Kutatásom célja megvizsgálni, hogy létezik-e a nganaszanban olyan szituáció, amikor a 'jön' és 'megy' igék használatakor a beszélő önmagán kívüli centumba helyezi a perspektíváját, ezáltal az elvárttal ellentétes deiktikus jelentést kölcsönöz azoknak. Kifejezhető-e a *tujs'a* a beszélővel ellentétes, a *konid'i* pedig a beszélő irányába történő mozgást a perspektíva áthelyezése által, vagy mindig a beszélő jelenti a megnyilatkozások origóját? Vizsgálatom kiterjed a kiinduló- és célpont esetleges kötöttségére is: használható-e a *tujs'a* abban az esetben, ha a mozgó test csak közelít a deiktikus központ felé, de nem ér el egészen hozzá? Egyenesen a központ felé mozog a test, vagy vannak más elemek is az általa bejárt ösvényen? A kutatás a Nganasan Spoken Language Corpusra (Brykina et al. 2018) alapul, amelyben az előfordulások kontextusának vizsgálatát, az ezek környezetében gyakran előforduló elemek összegyűjtését végzem kérdéseim megválaszolásának céljából.

Előadásom nem csupán két lexikai elem minél pontosabb jelentésének meghatározása miatt fontos, hanem azért is, mert a kognitív nyelvészeti szempontú kutatások száma mind a

nganaszban, mind más számójéd, illetve kisebb uráli nyelvek esetén is igen alacsony. Az eredmények nemcsak a kutatott veszélyeztetett nyelv megismerését, hanem akár az elméleti keret bővítését is elősegítheti, illetve alapja lehet egy tervezett areális-tipológiai kutatásnak.

A Kulturális és Innovációs Minisztérium EKÖP-24-3-112 kódszámú Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Forrás

Brykina, Maria – Gusev, Valentin – Szeverényi, Sándor – Wagner-Nagy, Beáta 2018: *Nganasan Spoken Language Corpus (NSLC)*. Archivált, in Hamburger Zentrum für Sprachkorpora. 2. verzió. [<http://hdl.handle.net/11022/0000-0007-C6F2-8> 2024.09.29. 15.26]

Hivatkozások

Sanders, José – Spooren, Wilbert 1997: *Perspective, subjectivity, and modality from a cognitive linguistic point of view*. In: Wolf-Andreas Liebert – Redeker, Gisela – Waugh, Linda (szerk.): *Discourse and perspective in cognitive linguistics*. John Benjamins, Amsterdam & Philadelphia. 85–112.

Vojter, Kitti 2024: *Mozgásigék a nganaszban*. Mesterszakos szakdolgozat, Szegedi Tudományegyetem, Szeged.

Wagner-Nagy, Beáta 2019: *A Grammar of Nganasan*. Brill, Leiden.

Wälchli, Bernhard – Cysouw, Michael 2012: Lexical typology through similarity semantics: Toward a semantic map of motion verbs. *Linguistics* 50. évf. 3. sz. 671–710.

Wilkins, David P. – Hill, Deborah 1995: When “go” means “come”: Questioning the basicness of basic motion verbs. *Cognitive linguistics* 6 (2/3), 209-259.